

MOČ JAVNEGA MNENJA

"Ne strinjam se sicer s tem, kar praviš, toda do smrti se bom boril za tvojo pravico, da boš lahko povedal svoje." (Voltaire)

Kaj je pravzaprav glavna značilnost Klica Triglava? Njegovi u = vodniki? Dvomimo, saj jih imajo, uspele ali neuspele, domala vsi sloven = ski listi. Njegove stalne rubrike? Oh, to najdete tudi drugod, dasi so področja morda drugačna. Prispevki v nadaljevanjih? Tega ima Klic ven dar najmanj! Kaj torej?

Rekli bi, da v prvi vrsti prav Pisma uredniku, ki skupaj s članki dopisnikov vseh mogočih političnih barv in naziranj predstavljajo j a v n o m n e n j e naše svobodne skupnosti. Ta pisma se nekatere = rim zdijo nepotrebna, preohlapna, mlatenje prazne slame, torišče osebnih spopadov, znak nenačelnosti lista in še marsikaj, kar čujemo tu in tam. Pa vendar ta pisma bistrijo misli, iščejo novih idej, odkrivajo za = starele poglede, skratka: omogočajo r a z p r a v o. In ta razprava je bistvo demokracije, ta razprava omogoča naše opredeljevanje, iska = nje in reševanje vprašanj, ta svobodna razprava pripelje do formira = nja večinskega in manjšinskega mnenja ter v državah do vlade večine, ob dopuščanju, vplivanju in upoštevanju manjšine, - ne pa obratno. Razprava, svobodna razprava je tista, ki omogoča demokracijo, ki daje demokraciji vsebino, ki končno omogoča človeški napredek.

To je odločilo pred dvesto petdesetimi številkami Klica Trigla = va, da bo dopuščal, pospeševal in vzdrževal stalno rubriko, kjer bodo naročniki in nenaročniki, a v vsakem primeru bralci, lahko izražali svoje mnenje, postavljali svoja stališča, izpuščali odvišno paro; rubri ko, ki ne bo izraz uredništva ali posameznih sodelavcev, kot so to v prvem primeru uvodniki in v drugem podpisani članki, ampak ki bo iz =ražala, kaj mislijo o različnih vprašanjih ljudje izven lista, kaj mi =sli naša skupnost, javnost. In to je obenem tudi najboljši če že ne skoro edini način, da ljudi zainteresirate za skupna pereča vprašanja, kajti vsak posameznik tehnično vzeto ne more izdajati svojega časopi =sa, a kot bitje z dušo tudi ni pohlevni bacek ali zarukani koštrun, ki ne bi mogel misliti s svojo glavo. Zato: če hočemo ineti demokra = cijo, če hočemo ineti demokratično vzgojene, odgovorne ljudi, jim je treba najprej omogočiti nato pa pospeševati njihovo udeležbo v javni razpravi.

Seveda ne more vsako pismo uredniku zaobseči celotnega vpraša = nja, še manj ga more rešiti. Tega ne zmorejo redno niti dolgi članki ali razprave. Toda pisma lahko nakažejo pomenbne misli, odkrivajo ne =varne znote, odstranjujejo predsodke in kažejo na bistvo kakega vpra =šanja, o katerem razpravljamo in iščemo rešitev.

Iz teh vidikov torej glejmo na to našo svobodno tribuno. Ob tem pa bomo tudi lažje razumeli vlogo urednika, ki ne sme biti policaj ali državni cenzor ampak naj predseduje tej razpravi, da poteka v redu. On ina kajpak svoje pravice in dolžnostiv tem okviru, toda kadar je sprčeno neko vprašanje, o katerem urednik misli, da je vredno obja =ve, mora pač pustiti, da razprava teče, pa čeprav je pri tem prizadet eden ali drugi in čisto urednik sam. Ne bi bilo prav, da bi na silo zaključil razgovor in s tem zadušil misli, dokler ni bila v primernem obsegu dana možnost izmenjave mnenj.

Pismo uredniku in B.B.C.

Sila zgovoren primer potrebnosti in koristi take javne razprave nam prav v tem času nudi londonski tednik SPECTATOR. Tiče se britanske radijske družbe, njenih oddaj za Jugoslavijo ter s tem nas samih. Pred kakimi tremi meseci se je začela v Pismih uredniku tega tednika razprava o radio oddajah za Jugoslovane. Več ljudi, med njimi naši poznani begunci in javni delavci, se je oglasilo ter nakazalo slabe strani teh oddaj. Ker je ne le naloga ampak tudi potreba vsake demokratične oblasti, da spremlja javno mnenje in ga v danih možnostih tudi upošteva, je bilo torej logično pričakovati, da se bo merodajna oblast zganila in zahtevala pojasnil odnosno bo uvedla preiskavo. Do tega očividno ni prišlo in tudi nek narodni poslanec, ki je sprožil vprašanje v parlamentu, ni dobil zadovoljivega odgovora. Toda kadar so državljani v demokratični družbi odločeni, da nekaj do sežejo, lahko uspejo, če so vztrajni, iznajdljivi in kajpak dobro organizirani, predvidevajoč da ima njihov predmet nekaj na sebi. Ko vlada ni reagirala na SPECTATORJEVO razpravo, je uredništvo tega tednika zbralo zadevni dokazni material ter ga v predzadnji številki objavilo. Tako je balonček počil. Zdaj so dejstva, in nekatera prav umazana dejstva, pred javnostjo. Kaj naj zdaj store SPECTATORJEVI bralci? Naj spet pisarijo pisma uredniku? Da, in naj mu povedo svoje ogorčenje nad tem, kar so zvedeli. In istočasno naj pišejo svojemu na rodному poslancu in naj mu kot davkoplačevalci in volivci odločno povedo, da je treba počistiti Avgijev hlev na BBCju in Jugoslovanom predočiti Anglijo in angleško življenje ter mišljenje v pravilni, objektivni luči. In ker morajo narodni poslanci upoštevati razpoloženje svojih volivcev, ni dvoma, da bodo v takem primeru znova dvignili vprašanje pred parlamentom in da bo končno pod pritiskom javnega mnenja vlada prisiljena izjaviti, kaj misli storiti odnosno zakaj namerava nadaljevati z dosedanja prakso.

Ta primer zelo zgovorno kaže, kaj lahko doseže stvarno pismo uredniku, ki je dejansko sprožilo celotno afero. Podobnih primerov iz drugih področij bi lahko navajali na desetine. Naj še omenimo zadevo štirih ostarelih jugoslovanskih socialistov, ki so jih jugoslovanske oblasti obsodile na daljše zaporne kazni. Zdaj so jih nenadoma izpustili. Kako je prišlo do tega? Ko so jih titevcu pred dvema letoma sodili, so se pojavila v britanskem tisku pisma protesta; pisma so mala tudi na politične naslove, zlasti na laburiste, ki so se potem uradno zavzeli za obsojane. Potem je hotel Aneurin Bevan v Jugoslavijo intervenirati, a ga Tito ni hotel sprejeti. Posledica je bila, da so zaradi vsega tega bili takorekoč prekinjeni stiki med Jugoslovani in laburisti, ohlajeni pa med prvimi in zapadnimi socialisti. Ker se je tako Jugoslavija znašla v neprijetni politični osamljenosti, so bili prisiljeni nekaj ukreniti. Nekoliko prepozen a vendar zgovoren primer je bil tudi, kako so moderne hijene izrabile posrtno ostanke stbskega socialista Popovića, ko so hotele ob njihovem prenosu v domovino iz tega kovati kapital. Več pisem uredniku manchester-skega GUARDIANA je gnusno afero razgalilo - in danes je najbrž komu v Beogradu nerodno, da je prikladal jezo iz Anglije na komunistično oblast. Škoda je le, da se javnost ni oglasila nekoliko prej.

Iz teh primerov je menda dovolj razvidna ne le korist ampak tudi nužnost svobodne razprave v demokratični družbi.

UREDNIŠTVO

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu. Zdaja ga "Slovenska Pravda", združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Samo tisti prispevki predstavljajo njeno mišljenje, ki so podpisani od izvršnega odbora. Naš naslov je: BM/TRIGLAV, LONDON WC.1.

Enoletna NAROČNINA znaša v Angliji 24/-, v Sev. Ameriki \$ 3.50 (letal ska dostava: \$ 7), v Avstraliji pa £A 1.10.0 (letalska dostava £A 3.) Poverjalnik: Mrs. P. Miladinović, 12 Oxford Rd, INGLEBURN, N.S.W., Avstralija za Severno Ameriko pa Mr. Janez Žerjav, 114 Pope St., FAIRFIELD, Conn, USA.

VEKOSLAV FARKAŠ:

RAZGOVOR Z G.VILDERJEM

Ime g.Večeslava Vilderja je čitateljem vseh demokratskih časopisov naše emigracije zelo dobro znano, saj skoraj ni demokratskega lista v emigraciji, ki ne bi štel med svoje najbolj cenjene sodelavce g.Vilderja. Pravtako sta dobri poznani pismenemu delu naše emigracije obe knjigi g.Vilderja, BIKA ZA ROGOVE in NA PUTU PREPORODA, zlasti prva. Celotna misel njegovega BIKA (London 1957.) je zbrana v nekaj stavkih, ki zvene kot politični aforizem: "...Mi goljufamo, varamo in lažemo sebe bolj, kot pa so nas drugi varali. S tem uničujemo sebe, ko vzdržujemo odnos med Srbi in Hrvati, kakršen je danes. Z delitvijo na dve imeni, brez skupnega teritorialnega naziva, sta se rodili dve ekskluzivni propagandi, dva nacionalizma na enem etničnem ozemlju. In prav to je izvir in vzrok strastne mržnje, ki nadkriljuje mržnjo med rasami raznih jezikov, raznih barv. - To je naše glavno zlo, ki živi v nas in je odvisno samo od nas, a ki nas onemogoča kot narod in one = sposoblja kot državo brez sile in strahu. Ni dobronamernega in razumnega tujca, ki bi razumel "spor" Srbov in Hrvatov, a gotovo ni takšnega, ki bi razumel, da vsled tega zapuščamo bazo, ki so nam jo l.1918. ustvarili dogodki in naša najboljša nagnjenja."

V čem je BIK nedvomno uspel?

V prikazu ugodovinskega razvoja sodobnega nacionalizma med južnimi Slovani v teku 18. in 19. stoletja. V rušenju tiste negativne strani, tistih btežštevlnih legend in falzifikatov nasprotnikov Južne slavije na hrvaški in na srbski strani, ki zahtevajo celo njeno razbitje. Tu je prišlo do očividnega napredka v pozitivnem smislu. Počasi odpadajo tiste lažne predpostavke kot na primer, da je Jugoslavija "Hrvatom vsiljena", čeprav se je misel edinosti rodila prav pri Hrvatih, kar zdaj vsi priznavajo.

S tem pa, da stalno naglašuje osnovo Jugoslavije, se mnogim zdi, da g.Vilder gleda tudi zdaj rešitev samo v vrnitvi na idejo narodne edinosti Srbov, Hrvatov in Slovencev, v jugoslovanskem nacionalizmu. Kaže, da ima v tem najmanj uspeha. Zato se današnji razgovor z g.Vilderjem bavi v glavnem s tem vprašanjem.

"Zdi se mi, g.Vilder, kot da Vaša knjiga daje vtis, da ča = kate in najdete rešitev samo v popolni spremembi duhovne atmosfere, v spremembi značaja Srbov in Hrvatov, v razvoju od današnje napetosti in mržnje k edinosti. Ali je to o = znanjenje pasivnosti ali fatalnosti?", sem vprašal.

"Niti eno niti drugo," je odgovoril g.Vilder. Tisto, kar sem dejal v uvodu knjige, da plovem proti sodobni struji, v tem je problem generacij. Sam izražen in tolnačim idealizem generacije pred štiride = setini leti, generacije, ki ji je bila dana vloga, da sodcluje pri ostvarjanju državne skupnosti Južnih Slovanov, kakršne ni nikdar prej bilo v zgodovini. Sledile so druge generacije, vsaka s svojim bega = njem in iluzijami, s svojimi napakami. Noben naraščaj ne ponavlja na pak prejšnjih. Vsek ima svoje, enako kot noben del reke ne preteče dvakrat svoje struge, pravi nek modrijen. Zato bi bilo komično od mene pričakovati, da se bo sedanja generacija vrnila na mentaliteto 'starih, dobrih časov'."

"Zdi se mi, da se Van v emigrantskih demokratskih krogih naj bolj pogosto očita, da smatrate kot neobhodno potrebno od reči se srbskemu, hrvatskemu, slovenskemu in makedonskemu nacionalizmu in sprejeti nek višji, vseobsegajoči jugoslo vanski nacionalizem. Z drugimi besedami, ljudje smatrajo, da ste integralist in iz tega sledi, da celo centralist, na sprotnik federativne ureditve Jugoslavije. Je to točno?"

"Kolikšno nepoznanje nedavne preteklosti! Če bi to držalo, potem bi se sam hotel vrniti vsaj na dobo 22.oktobra 1927., na poskus, ki se pozablja, ko sta Radić in Pribičević ustanovila Seljaško-demokratsko koalicijo, ko sta predlagala ostvaritev demokratske večine z Lj. Davidovićem na čelu ter sta mu pisala: "Globoko sva prepričana, da naš celokupni narod pričakuje takšno /demokratsko/ koncentracijo, kateri bo naša ustava /Vidovdanska, unitaristična/ svetinja, na = rod, ki bo spoštoval vse državne zakone, dokler ne bodo po zakonodajni poti spremenjeni..." Toda temu je sledil negativni odgovor, obstrukcija SDK opozicije s 85 poslanci in na koncu 20.junija 1928. tisti usodni atentat v skupščini. Kot odgovor je prišlo do bojkota skupščine, do resolucije 1.avgusta 1928., kjer se zahteva novo državno uređitev, ki edina lahko 'reši državno skupnost'. 6.januarja 1929. je bila nato proglašena kraljeva diktatura. Odšel je Radić, odšel je tudi kralj. Prišla pa je vojna, sovražna okupacija, Pavelićevi pokolji borba dveh gveril ter trinajstletna komunistična okupacija v domovini in bolestna atmosfera v emigraciji po vojni. Ali je po vsem tem pametnemu človeku mogoče se vrniti na idilo od leta 1918.?"

"Oprostite, toda Vi to idilo stalno omenjate kot osnovo Jugoslavije in to mogoče moti."

"Moti le tiste, ki niso brali ali pa namerno niso razumeli mojih dveh knjig. Osnovna ideja narodne edinosti Srbov, Hrvatov in Slovencev, kot zaključek njihovega razvoja tekom dveh stoletij, ki je edini omogočil leta 1918. državo vseh Srbov in vseh Hrvatov, ne smemo kot najbolj uspeli epohalni dogodek nikoli niti zatajiti niti omalovaževati. Le tisti, ki se niso zamislili v nedavno preteklost, skozi katero so šle sedanje generacije, lahko danes modrujejo kot o rešitvi zgolj o raznih projektih bodoče ustave, ki kot tehnika pridejo pri organiziranju države poslednji na vrsto. Če vzamete današnje psihično stanje, in to je glavno, kot osnovo, potem so najbolj logični poraženi ekstremisti, ki hočejo zaključiti kaos z odgovarjajočo neumnostjo - z razidom, z nadaljnjim svojevoljnim rušenjem tistega, kar obstaja".

OPTIMIZMA MANJKA!

"Mislim, da sva se zdaj vrnila k jedru najinega razgovora. Kako zamišljate sedanji razvoj, sedanji postopek, da pride ven iz tega kaosa? Ste mar pri tem optimist?"

"Odločno! Nahajam se zdaj v 82.letu svoje starosti. Prešel sem svoje življenje kar najmanj pasivno, a vendar srečno in dobro v primerjavi z drugimi. A kar je glavno, preživel sem skoro vso svojo generacijo. V neni je politično izkustvo polovice stoletja. Optimizem - ta manjka sedanji generaciji, ki je izšla iz katastrofe. Do njega pa lahko pridete z razmišljanjem, pravilnim, zdravim gledanjem na stvari, resnim študijem zgodovine, ne pa propagande v smeri doktrine ali komunizma ali nacizma."

"Prosim Vas, da ste bolj konkretni," sem prosil g.Vilderja.

"Ni zdravilo: Na okup Srbi! Na okup Hrvati! (Mar ne vidite, da se niti med sabo ne morejo zediniti, kot je to že BIK predvideval?) Anpak - 'na okup normalni mozgovi!' Ne zatajevati niti podcenjevati dogodkov, katere smo doživeli. Ne se ukloniti nevarni hegemoniji - patologiji, bolni ambiciji abnormalnih, ki vse precenjujejo. Stalno slišite od onih zmernih: Od vsega nastanka ni Jugoslavija nikoli bila brez kriz, sporov. Si mar lahko zamišljate kakšno drugo državo, novo državo na svojem začetku brez sporov? Si lahko predstavljate človeštvo brez dobrega in slabega?"

Spori, težkoče, nuke - to so bili pri nas simptomi rojstva, usvarjanja nečesa novega. Samo ob kresanju plame iskra. Ko ni bilo držav =

ništva, ki pride samo iz dolge kulture in državne tradicije, potem ni čudno, da je tisti del skupnosti, ki je dal dinastijo, vojsko in to zmagovito vojsko, ter diplomacijo, težil k dominaciji in s tem iz = zval tendence za odcepitev in ločitev."

SLOGA JAČI, NESLOGA TLAČI

"Da, to pomeni, da ni bilo niti realnega niti psihičnega ravnotežja. Toda ali se je po Vašem mnenju delalo na vzpostavitvi ravnotežja?"

"Brez dvoma. Osebni kraljev režim, s katerim je bila porušena demokratska osnova skupnosti iz leta 1918., s tem pa tudi zaustavljen pogoj za proces nacionalnega zedinjevanja in odgovornosti državlja = nov, je rodil napete nacionalizme, v prvi vrsti hrvaškega. Toda na drugi strani je prišlo do čudovitega zedinjevanja v borbi za demokratski režim. Srbijska in hrvaška opozicija z listo dr. Mačka za celo državo tolčeta na dveh volitvah (1935. in 1938.) diktatorski režim in dvakrat vržeta vlado. Ko pa se je pojavila nevarnost vojne, je knez Pavle ustanovil Banovino Hrvatsko, nakar se demokracija zedini v koncentracijski vladi Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ravnotako kot prvo-decemberska vlada iz leta 1918.

Takšen je v teku teh štiridesetih let cel niz podobnih dogodkov solidarnosti. Negativne struje se stekajo v doktrino posebnih nacionalizmov, medtem ko v vseh velikih trenutkih stopi na plan bodisi v principu narodne edinosti ali v načelu več narodov mistična sila : eno in složno proti tretjemu, kakor je rekel Radić ob smrti. Takšni trenutki rodijo uspehe, ločitev pa pelje v propast.

To je torej naš nauk zgodovine v teku dveh stoletij do danes."

"Hotel sem Vas še vprašati, kaj mislite o pokretu za samostojnost Bosne in Hercegovine, čeprav ste to že v BIKU povedali jasno in odkrito."

"Še bolj odkrito, kot to zdaj pravijo sami muslimani. Ta pokret, katerega upravičenost, četudi nejevoljno, priznavajo zdaj tudi Srbi in Hrvati, je najmočnejši prispevek za obstoj Jugoslavije. Bosna in Hercegovina ne sme biti deljena ampak mora biti primer, kako je treba izvesti demokratično decentralizacijo in ne nacionalno v celji Jugo = slaviji."

"Prosim za Vaše mnenje o makedonskem vprašanju."

"Ni mi še povsem jasno. Zdi se mi, da se je pojavilo kot plod neurejenih razmer v prvi Jugoslaviji, a je lahko težak opomin onim, ki rušijo sedanji obstoj Jugoslavije. Tendence Stambolijskega in Radića ter nato Tita-Dimitrova (seveda brez komunizma) se mi zdi najsimpatičnejša in najbolj realna."

"Slovencev nisva omenila. Kar bi rekli o njih Vi, nekdanji dopisnik Žerjav-Kramerjevega SLOVENSKEGA NARODA?"

"Spominjate me na najdražje prijatelje, na najiskrenejše Jugoslovane. Kakor so Slovenci tudi danes v povojnem kaosu najmanjša motnja in zapreka ureditvi Jugoslavije, zato jih tako malo omenjano. Vendar pa mislim, da bi naj Slovenci dodali svojemu pozitivnemu doprinosu skupnosti idejo iz nauka preteklosti. Ne rešuje jih "dežela" s posebnim jezikom in mejani, toda z oportunističnim stališčem, da bodo v vsaki vladi in da naj Srbi in Hrvati rešujejo svoj "spor". Slovenci so neopisljivo težko trpeli, ko je bila Jugoslavija poražena. Njihov življenjski interes je, da Jugoslavija živi in napreduje. Zato bi se morali kot soliden element dela in organizacije bolj aktivizirati v

borbi proti meglenim fantazijam na srbski in hrvatski strani."

"Kaj bi bilo treba danes delati in kako?", se je glasilo moje posle"nje vprašanje.

"Čas je, da se že zaradi obupnega moralnega in ekonomskega stanja v domovini, aktivizirajo na poti zedinjevanja pozitivne sile v emigraciji, negativne pa, da se čim bolj odločno razbija. V tem pogledu smatram nedoumljive usodno napako HSS, da se pusti minirati od ustašev, ki z madridskega radia, z okrađenim Pavelićevim denarjem, širijo svojo propagando. To ni vprašanje odnosov strank ampak vprašanje preporoda v Hrvatih samih. Kdor v sebi ne obračuna s tisto služno in izdajalsko vlogo Pavelića, kdor se ne zgraža nad tistimi njegovimi strahotnimi pokolji, ta dela na tem, da bo Pavelićeva zločina prenesel na ves hrvatski narod, da ga bo naredil odgovornega, - za čemer ustaši tudi stremijo.

V koledarju HRVATSKEGA GLASU za 1.1960 je na str.106.slika,kako delegacija HSS polaga venec na grob v Pliberku (Avstrija) z napisom - (koledar pravi "značajnim") - "Padlim hrvatskim sinovom - za domovino". To so bile namreč Pavelićeve žrtve, njegova "vojska" iz NDH. Ob koncu vojne je Pavelić z denarjem prvi pobegnil iz Zagreba, vse druge pa je pustil na cedilu, da so jih potem Angleži kot fašistične sovražnike, (ki so Angliji in Ameriki napovedali vojno,) izročili Titu. Ta pa jih je kajpak pobil. Nekdanji Pavelićev sodelavec, krvavih rok, Evgen Kvaternik zdaj težko obsoja Pavelićev režim kot izdajalski (argentisnka HRVATSKA REVIJA, junij 1959.); za te padle žrtve pa pravi, da je to bila "idealna, najprej zapeljana, nato prevarana in končno izdana hrvatska mladina" po Paveliću. To pravi ustaš Kvaternik, vodstvo HSS (katero?) pa na mestu tega trdi, da so padli "za domovino". Za katero?

Tisti Srbi, ki kakorkoli hočejo opravičiti atentat v skupščini, umor Radićev, in takšni Hrvati so podobni in sorodni tipi, ki delajo največjo škodo tako srbstvu kot hrvatstvu.

IZ PORAZA V ZMAGO

V zgodovini človeštva je mnogo pojavov, da se iz katastrofe, porazov in poniženja rodijo velike ideje, da pride doba preporoda. Da, še mnoge generacije naše bodo šle skozi težkoče sledov vojne in eksperimentov komunistične doktrine kot tudi brezglavosti emigracije. Toda če pa dogodke ne merimo z merilom kratkega človeškega življenja, se mi zdi, da prihajamo ven iz mraka, ko se pričinja svetlikati. Generaciji, ki prihaja, se napovedujejo veliki cilji: idealizem volje v emigraciji, morala in zavest v domovini. Iz generacije katastrofe bo izšla generacija preporoda, humanizma, svobode človeka proti nolohu družave," je zaključil z mladostnim žarom g.Vilder najin razgovor.

.....oooOooo.....

SAMI SODITE,

a najprej kupite in berite obe Vilderjevi knjigi o naših perečih vprašanjih:

"BIKA ZA ROGOVE" - 15/- ali 3 dol., v platno vezano;

"NA PUTU PREPORODA" - 5/- ali 1 dolar, broširano,
Oboje v latinici.

Od prodaje teh dveh knjig je odvisen natis tretje:

"RADIĆ I PRIBIČEVIĆ"

Naročila poslati na: V.Vilder, 93 Peter's Court,
Porchester Road, London W.2.
ali Drago Šporer, 47-21, 98 Street, Corona 68, NEW YORK, N.Y.

VATIKAN IN JUGOSLAVIJA

(Od našega dopisnika v Washingtonu)

Sodeč po ameriškem tisku, kakor komentira nedavne dogodke v Jugoslaviji, je Vatikanu na tem, da vzpostavi boljše odnose z jugoslovanskim režimom. Splošni zaključek je, da je smrt kardinala Štepinca odstranila glavno tehnično oviro, ki je preprečevala beograjski vladi, da bi odkrito priznala svojo politično napako, ko je priredila proti zagrebškemu nadškofu monstruozni proces in kasneje prekinila odnose s Sv. Stolico. Tako vsaj tolmačijo jugoslovansko dovoljenje, da so pokopali kardinala Štepinca v zagrebški katedrali, kar praktično pomeni, da so ga pred iztekom sodbe vrnili na mesto, ki mu je pristojalo, po drugi stran pa apel sv. očeta po vrnitvi državljanskega in verskega miru, kar je naslovil na Jugoslovane ob maši zadušnici. V tem okviru potem tuk. tisk tudi razlaga poslednje visoko odlikovanje nadškofa Ujčića (KT 249) in pa dokaj številna potovanja cerkvenih dostojanstvenikov v Vatikan poslednji dve leti (škofje iz Senja, Mostarja, Maribora, Zadra, Križevcev, Krka, Kotor in Ljubljane ter nadškofje iz Zagreba, Bara in Beograda). Od strani jugoslovanske hierarhije pa naj bi k temu največ pripomogla nedavna izjava dr. Ujčića, ki da je zvest državi in predsedniku republike.

Ob vsem tem se naravno pojavljajo vprašanja, kaj je jugoslovanski vladi toliko na tem, da normalizira odnose s katoliško Cerkvijo. Kot po eni strani nekak modus vivendi lahko koristi Cerkvi, v kolikor bi režim bil voljan popustiti in ugoditi nekaterim njenim zahtevam (verski tisk, verska vzgoja, verske mladinske organizacije?), lahko tudi režim mnogo s tem pridobi, kakor na to reč gledajo v vladnih krogih. Okrepil bi se položaj komunistične stranke, ker bi sporazum normaliziral notranji položaj in to zlasti na Hrvaškem. Dokončno bi bila urejena sporna ali viseča vprašanja obmejnih škofij, ki so ali v celoti prešle v Jugoslavijo po vojni ali pa razdeljene in imajo zgolj administratorje; na to reč gleda beograjska vlada izključno s političnega vidika. Čeprav bi ob sporazumu bila vlada prisiljena dati nekatere materialne ugodnosti duhovščini (n. pr. pokojnina, vrnitev gotovih objektov in koncesij), bi po drugi strani postala duhovščina v nekem oziru odvisna od režima, - vsaj kot na to gledajo komunisti, češ "siti trebuhi se ne upirajo". Ob normalizaciji odnosov z Vatikanom bi se tudi zmanjšal katoliški pritisk v svetu proti jugoslovanskemu režimu, kar je najbrž zelo važno, če pride v Belo hišo senator Kennedy, Tito pa bi spet poskušal obiskati Ameriko. Toda na splošno pa sodim, da bi se morala doktrinarnost komunistične partije nekako oniliti (v tem smislu gre tolmačiti nedavno navodilo komunistom glede krščevanja otrok), kar je spet pogoj za liberalizacijo v Jugoslaviji.

To bi bile pozitivne in negativne strani, za enega ali drugega partnerja, kot jih gledam ob zadnjih dogodkih. A sodil bi, da bi se po vsem tem tehnika le nagnila na nekomunistično stran, kajti po receptu samih komunistov "vere ni mogoče odpraviti z administrativnimi merami" - in tega se najbolj zavedajo prav v Vatikanu.

'KARDINAL STEPINAC'

V zvezi z uvodnikom KT (249). kaže omeniti članek urednika švedske ga JUGOSLOVENA g. Gjurokovečkog, kot je opisal svoje zaključke ob kardinalovi smrti. Po njen enako kot nista mogla kardinal Frings in kardinal Innitzer rešiti nemških katoličanov iz nacističnih ječ, tudi zagrebški nadškof v tem ne bi mogel uspeti, če bi se bolj odločno in javno postavil proti Pavelićevemu režimu. Končal bi v kakem taborišču, razmere na Hrvaškem pa bi bile brez duhovnega vodnika še slabše. Kakor je g. Gjurokovečkom pripovedoval njegov prijatelj župnik Stefančić, je bilo med vojno izobčenih iz Cerkve 52 hrvatskih katoliških duhovnikov, med njimi famozni Filipović-Majstorović, Brekalo in Marijanović.

(ps)

PISMA UREDNIKU

SODELOVANJE Z BIVŠIMI NASPROTNIKI: G.Urednik! V zvezi z objavo pisma g.Miloša Aćin Koste (KT 248) bi rad tole povedal:

- Ne bi se strinjal z uredništvom, ki ne objavlja "pistem uredniku" iz vidika kritike posameznih stališč ampak iz vidika osebnih napadov.

- Še prav posebno se taka pisma ne morejo objavljati, kadar gre za intervjuje osebnosti, ki jih je uredništvo izbralo odnosno izbral glavni sodelavec v soglasju z uredništvom.

- Kadar gre za bosansko-hercegovske muslimane, je treba vedeti, da pride tako pri intelektualcih kot neintelektualcih največ do izraza njihova muslimanska posebnost in nato šele srbstvo, hrvatstvo ali neopredeljenost; zato ni važno, če objavlja muslimansko stališče Hrvat ali Srb ampak kakšno je to muslimansko stališče, ki se objavlja.

- Gledišče g.Adila Zulfikarpašića o odnosih Srbov in Hrvatov in posebej še o odnosih muslimanov z ene in Hrvatov ter Srbov z druge strani mora zadovoljiti vsakega količkaj liberalnega Slovenca, Hrvata in Srba; zato se mi zdi neoportuno sklicevanje na rano politično in vojaško dejavnost g.Zulfikarpašića.

V gotovih predelih Jugoslavije je bilo tekom Druge svetovne vojne za opredeljevanje ljudi zelo malo ali celo nikake izbire. Tako je bilo za kakšnega Hrvata ali muslimana na ozemlju Neodvisne države Hrvatske, v kolikor ni hotel pasivno opazovati klanja srbskega naroda, skoro edino možno, da je šel v partizane. Toda važnejše od vsega tega je dejstvo, da gotovi ljudje, ki jim ni bila v času vojne dana velika možnost izbire, po končani vojni vršijo svojo dolžnost do svojega naroda, sodelujoč v njegovi borbi za svobodo.

DESIMIR TOŠIĆ

(North Harrow, Anglija)

G.Urednik! Kar ste sejali, to ste želi - čudi me samo, da g.Zulfikarpašić ni računal na tako možno reakcijo. Na koncu koncev je emigracija iz l.1945 emigracija ljudi, ki so morali zapustiti domove zaradi komunistov, a g.Zulfikarpašić je bil eden izmed komunističnih voditeljev - torej soodgovoren za ta mas exodus iz domovine. Vzroki njegovega pripadništva komunistom je nekaj, kar bi verjetno zanimalo veliko politično mislečih ljudi, ki se bavijo s proučevanjem naše politične preteklosti in bi zato storil veliko uslugo, ako bi stvar raje razložil. Ni namreč dvoma, da mi je zastal dih, ko sem prebral podatke o g.Zulfikarpašiću (bil je član CK, kar ni tako enostavno) na koncu njegovega interviewa, ki je bil zame zelo poučen. Ker sem zmeren človek in privržen demokratskim načelom, se mi je zdelo, da je za stvar demokracije pravilno, da se g.Zulfikarpašiću omogoči delovanje v demokratski družbi pod pogojem, da se drži demokratskih načel. Zato sem polagal predvsem važnost na to, kaj je povedal v svojem interviewu ne glede na njegovo politično preteklost. Toda vsi nimamo enakega stališča in enakega temperamenta, pa se mi je zdel Aćinov izbruh izraz onega dela te nesrečne emigracije, ki ne more tako mirno preiti preko dejstva, da je v tujini zaradi komunistov. Presenečen bi bil, ako bi se nad preteklostjo g.Zulfikarpašića nihče ne spotaknil. A Aćinov napad je bila, po mojem mnenju, odlična priložnost, da se tudi s tem razčisti na osebni in nacionalni stopnji. Kaj bi se recimo zgodilo, ako bi se v emigraciji pojavil Milovan Djilas? Mož bi verjetno hotel politično delovati - čeprav bi imel svojske poglede na našo emigracijo in bodočnost Jugoslavije in družbe nasploh. V svetu imamo številne primere ljudi, ki so bili med zadnjo vojno na "napačni strani", pa se jim to stalno otepa - zlasti v komunističnih deželah. Skozi kakšno ploho obtožb in zasoljenih komentarjev morajo iti recimo manjše ribe Hitlerjevega režima, ki se danes nahajajo na odgovornih mestih - n.pr.general Speidel, da omenim samo enega bolj poznanega. A kaj se hoče, oni sami so se morali sprijazniti z dejstvom, da je preteklost lažje opustiti kot pozabiti. To velja tudi za naše ljudi doma, katerih karakteristike še vedno igrajo veliko vlogo. G.Zulfikarpašić ne more priča-

kovati, ako se hoče udeleževati v demokratskem političnem življenju - a zlasti v mednarodnem (jugoslovanskem ali tujem) - da se bo lahko skujal kot majhen otrok kadarkoli mu bo kdo prisolil klobuto. Spoštovanje si bo pridobil samo z doslednim in pogumnim političnim delovanjem.

Uredniku KLICA TRIGLAVA se zahvaljujem, da dosledno brani pravico svobodne besede in da nam s tem daje možnost lastne presoje o vsebini posameznih sestavkov kakor tudi o njihovih avtorjih. Opletanje g. Sirca o nekakšnem "tiskovnem sodišču" pa samo kaže, da moč nima posebne vere v svoboden tisk, moč javnega mnenja in inteligence čitatelev.

M. GORJUP.

G.urednik! Za človečansko dolžnost smatram, da na vsakem koraku branim človeško dostojanstvo in pravice. Ne delam nobene razlike v narodnosti in tako nisem mogel molčati, ko je šlo za bosanske muslimane na splošno in demokratsko muslimansko grupo Hrvatov posebej. - Dalje ne morem sprejeti Vaše razlage, da je bilo objavljeno "stališče" muslimansko kot je neosnovana trditev (KT 248), da je mnenje "Aćinovo srb = sko". To je le osebno mnenje enega izmed osem milijonov Srbov, ki predstavlja samo samega sebe. Resnico bi zapisali, če bi navodili, da je bilo tisto mnenje nekega bivšega visokega političnega komisarja muslimana in nekega Hrvata-muslimana. Oba imata kajpak pravico na svoje mnenje, le odprto ostaja vprašanje, če je okusno objavljati mišljenja takih ljudi. Trdili ste tudi da je "Klicovo mnenje slovensko". Mar je? Poznam nekega g. Miho in nekega tovariša Miho, ki oba trdita, da je njuno mnenje slovensko, čeprav sta mnenji različni kot dan in noč. - Niste odgovorili na bistveno vprašanje (Zakaj niste vprašali za mnenje kakšnega vidnega demokrata iz najštevilnejše skupine v BiH), ampak ste se namesto tega razjezili, češ "Ko gubi, ima prava da se ljuti". Ni bilo umestno navajati "Pravila službe"; raje bi pomislili na pravila lepega vedenja, ki ne dovoljujejo nelogičnemu, da dela še hujše napake samo zato, ker je nelogičen. "Pravila službe" pa lahko pošljete na naslov tistih slabih politikov, ki se bodo lahko naučili iz njih, kako postanejo še slabši vojaki. Toda če boste sami brali "Pravila službe", boste spoznali, da je narodna volja suverena, demokracija najpotrebnejša, nad vsem pa stoji spoštovanje človeškega dostojanstva. Priča temu je danes najbolj general De Gaulle, ki dokazuje, da dober vojak postane lahko še boljši državnik ali politik. Ni pa primera, da bi od dobrega politika postal boljši vojak. Med Slovenci na primer g. Farkašu kasarna in "Pravila službe" nista preprečevali, da se ne bi uspešno bavil s politikom, da g. Glušiča niti ne omenjam.

MILOŠ AĆIN KOSTA
(Washington, U.S.A.)

(Gre za jezikovni nesporazum, kajti "muslimansko", "slovensko" ali "srbsko" mnenje je moč vzeti kvalitativno ali kvantitativno. - "Pravil službe" nisem ocenjeval niti zahajal v razpravo o dobrih - boljših vojakih - politikih in obratno; bil sem mnenja, da je politično življenje in mesto posameznikov v njem daleč bolj komplicirano in podvrženo spremenbam kot pa enostavna vojaška vrednost na lestvici. - Na ostalo bo dano pojasnilo v zaključnem uodniku.

UREDNIK)

G.urednik! Vaše opravičilo g. Zulfikarpašiću je unestno, a njegovo razburjanje zaradi neslanega napada g. Aćina je pretirano. Gospod Aćin Kosta je vendar znan bralcem KT kot ognjevit pisec, kateremu lastno krepko izražanje rado zamegli presojo.

M.T.

G.urednik! Le zakaj si g. Zulfikarpašić tako žene k srcu, če ga je nekdo označil za vojnega zločinca in izdajalca? Nas domobranci so pitali z izdajalci še med vojno, a po vojni z vojnimi zločinci, pa si tega nismo gnali k srcu, temveč smo delali tako, kot nam je narekovala vest in kot je bila naša dolžnost.

L.J.

G.urednik! Kot politik se mora g. Zulfikarpašić privaditi na zmerjanje. Ni pa prav, da ga uči KLIC TRIGLAVA, ki naj bo dostojen časopis. J.F.

G.urednik! Svoboda izražanja v pismih uredniku res gre do skrajnosti. Toda ne strinjam se g.Sircem, da bi morali spremeniti svojo politiko. Bralci KT so pač dovolj zreli, da bodo ločili med zrnom in plevami in da bodo obsodili osebne klevete in žalitve. Žalji vec sam sebi jamo koplje. Kleveltnik samega sebe obtožuje. Javna obsodba je prav tako učinkovita kot obsodba pred sodiščem. G.Zulfikarpašiću v zadošče nje povem, da sem brez odlašanja presodil njemu v korist, ko sem bral obtožbe g.Aćina. Smatral sem jih za neosnovane zagrenjene izlive ne = vljudnega starega vojaka.

ŠTEFAN TOMAŽIČ

G.urednik! Po objavi pisma g.Aćina in reakcije g.Zulfikarpašića se cela reč več ne vrti okoli muslimanov ampak okoli vprašanja: kakšno naj bo naše stališče do ljudi, ki so bili do včeraj naši idejni nasprotniki, proti katerim smo se borili, ki pa so kasneje prešli v demokratski tabor. Predvsem smatram, da moramo biti dosledni in moramo meriti z istim merilom na primer bivše ljotičevce in bivše komuniste, ki so danes demokrati. Gotovo demokratske skupine ali posamezniki so na primer pripravljeni sodelovati z bivšimi komunisti kot g.Zulfikarpašić, odklanjajo pa vsako sodelovanje z bivšimi ljotičevci kot je na primer g.Roko Kaleb. Zakaj?

Takšen problem se bo pojavil tudi v Jugoslaviji po osvoboditvi, kjer bo gotovo mnogo bivših komunistov. Z objavo Aćinovega pisma ste načeli zelo važno vprašanje, o katerem je t r e b a že zdaj razpravljati, pa če je to komu všeč ali ne. Zapirati oči pred tem in upati, da se bo vprašanje samo nekako uredilo ali pa da bo zdrava pamet prevladala, je nojevsko početje. Enako kot je težko pozabiti g.Zulfikarpašiću, da so mu četniki pobili družino, tako težko je pozabiti tudi g.Aćinu zločine komunistov.

Žal mi je, da je g.Zulfikarpašić napisal takšno pismo, kajti na tak način se ničesar ne rešuje. Mar ne bi bilo bolje, da bi pojasnil svoj primer, zlasti še, ker je in bo več podobnih primerov. Tako bi postalo morda mnogim jasno, da ne kaže generalizirati, da je v enem primeru morda treba sodelovati z bivšim komunistom v drugem pa ne; ni kakor pa ne gre vseh trpati v isti koš.

A ne glede na to, sta bila odgovora g.Zulfikarpašića in dr.Balića zame in upam da tudi za mnoge druge, pravo odkritje in sem hvaležen za nasvet, da sem ju intervjuval.

V.FARKAŠ
(London)

G.urednik! Naj g.Aćin ne pozabi rečenice: "Ne sodite, da ne boste sojeni!". O njegovih strateških pogledih smo že veliko brali. Vedno koga obtožuje klanja, izdajalstva in sodelovanja z okupatorjem. Zakaj pa nikdar ne omeni četniških pokoljev? Zakaj pozablja na četniško ko laboracijo? Kaj je on počel med vojno, potem ko je razstreljeval proge, po katerih so Nemci nemoteno oskrbovali Grčijo? Ali ni tudi on izdal kralja, ko je ta pozval na sodelovanje s partizani? S kom je so deloval, da je rešil lastno kožo in se znašel v emigraciji? In kje se je učil olike?

V.S.

RAZCEP V RADIKALNI STRANKI: V Parizu je bilo objavljeno sporočilo sedemnajstih pripadnikov srbske "Narodne radikalne stranke v begu", med katerimi je nekaj zelo poznanih političnih delavcev, da se ne strinjajo s stavom in delom g.Ste'ana Trivunca, ki se predstavlja za člana Glavnega odbora stranke, kar ni nikoli bil. Izbrali so organizacijski odbor, ki naj poveže v Franciji in drugod tiste radikale, ki ne odobravajo delovanja g.Trivunca. Ta je pred leti sprožil prav živahno organizacijsko delo stranke, izdajal tudi mesečno glasilo, kasneje pa je vse zaspalo. Kolikor mi je znano, vzdržuje g.Trivunac zdaj tesne stike s kraljem Petrom, kateremu je tudi sestavljal govore, ki jih je ta imel lani po Ameriki in Evropi.

(ps)

LJUBO SIRC

OBISOJEN NA SMRT

(Po angleškem rokopisu priredili sodelavci KLICA TRIGLAVA)

Po polomu Jugoslavije se je Ljubo Sirc, sin kranjskega tovarnarja, pridružil odporniški skupini Pravdi, katero je vodil dr. Nagode in ki se je zamerila Osvobodilni fronti, ker se ni hotela podrediti komunistom. Junija 1942 so Italijani poostriili racije v Ljubljani. Sirc je odpotoval v Perugia pod prežvezo študija na tamkajšni univerzi, a v resnici z namero, da pobegne v Švico.

NOVAK IMA STIKE Z ITALIJANI

Na univerzi za tujce v Perugi se je poleti 1942 zbrala pisarna družba: Slovenci in Hrvati, Madžari in Poljaki, nemška dekleta in internirane angleške in ameriške žene italijanskih državljanov, Grki in Albanci, Belgijci, Švicarji in Španci. Z domačini Italijani smo imeli malo stika, a z nemškimi dekleti smo končno vsi sedeli po kavarnah, celo Judje. Moj oče je obiskal Perugia avgusta in mi prinesel švicarske franke za na pot. Denar je bil izkupiček za vagon bombaža, ki je bil namenjen za našo tovarno v Kranju, a je na srečo obtičal v Ljubljani, ko je izbruhnila vojna, in tako ni padel Nemcem v kremplje. Nekaj dni kasneje me je oče nujno poklical v Rim, kjer mi je povedal o novem italijanskem odloku proti "upornikom". Predvideval je, da bodo izvajali represalije proti sorodnikom vsakogar, ki bi izginil. Zato je predlagal, naj ne pobegnem čez mejo, temveč naj skušam dobiti uradno dovoljenje, češ da se grem zdraviti v Švico zaradi pljuč. Njegov italijanski odvetnik bi mi pomagal.

Odpeljal sem se v Macugnago na švicarski meji, da obvestim o spremembi načrta prijatelja Braneta, ki je pripravljaval pobeg. Seznanil sem se s tretjim zarotnikom, ki je hotel v Švico. Bil je Marko Natlačena, sin zadnjega bana, ki je zapustil Ljubljano, da ga OF ne bi likvidirala. Z njim sva se kar dobro razumela, čeprav se politično seveda nisva povsem skladala. V Macugnagi sem se tudi zaljubil v italijansko dekle. Tako sem spoznal tudi mirno, romantično Italijo, kakršna je brez vojne in fašizma.

Umor

Oktobra sem zvedel, da je Branetu in Marku poskus pobega čez mejo spodletel. Namesto mene se jima je pridružil nekdo drugi, ki ni bil posebno pri moči in je omagoval, ko so gazili sveži sneg proti meji. Kake pol ure so še imeli hoda do varne Švice, pa jih je presenetila italijanska obmejna straža. Izgovarjali so se, da so šli le na izlet in Italijani so jih po nekaj dneh zapora izpustili, najbrže zaradi Markovega očeta, dr. Natlačena.

Prav takrat sem dobil pismo iz Ljubljane, do so komunisti likvidirali dr. Natlačena. Sin Marko mi je kasneje pripovedoval, kako se je to zgodilo. Komaj nekaj dni je bil doma po švicarskem podvigu, ko je nekdo v duhovniški obleki pozvonil na vratih njihove hiše pri Sv. Jožefu. Hotel je govoriti z dr. Natlačenom, ki ga je sprejel v svoji sobi. Trenutek kasneje so počili streli. Morilec je vdrl iz sobe, odrinil Marka, ko ga je skušal zadržati, in skočil skozi kuhinjsko okno. Zunaj ga je čakal pomagač na triciklu. Morilec je legel v prtljažnik, pomagač ga je pokrnil s plahto in odpeljal. Nikdar ju niso ujeli. Pač pa so Italijani pred hišo ustrelili 25 talcev. Gospa Natlačenova jih je rotila, naj vendar ne ubijajo še več ljudi, a Italijani niso poznali usmiljenja. Med ustreljenimi je bil vodja krščanskih socialistov Stanovnik, ki se je bil pridružil OF. Govorilo se je, da so komunisti ubili dr. Natlačena nalašč prav takrat, da bi se obenem znebili tudi Stanovnika.

V Vatikanu

Na zimo sem se naveličal Perugie, ker se je zadeva s potnim listom že predolgo vlekla. Starši so mi sporočili, da se lahko vrnem v Ljubljano, ker se je položaj izboljšal. Odšel sem še v Rim, da le podrežam pri odvetniku, ki naj bi mi preskrbel potni list. Sin ministra Šuteja, ki je bil interniran v Perugi, me je prosil, naj nesem nekaj pisem na jugoslovansko poslaništvo v Vatikanu. To me je spodbudilo, da bi tudi sam napisal poročilo. V Rimu sem sestavil opis položaja v Sloveniji. Omenil sem, da je edino OF izkoristila splošen odpor proti okupatorjem, medtem ko so stari politiki le iskali modus vivendi in se tako omogočali OF, da jih je napadala. Poudaril sem nestrpnost OF in naše razočaranje, ko smo odkrili, da se Mihailovičev komandant Novak bolj zanaša za borbo proti komunistom kot za akcije proti okupatorju. Pripomnil sem, da bo Mihailovičevo gibanje propadlo, ako bo hotelo igrati samo žandarje proti komunistom, namesto da bi sodelovalo v vojni proti Osi. Popisal sem dva cela zvezka v cirilici in napisal italijanski naslov "ruske lekcije", naivno misleč, da bi prevaril policijo, če bi stikala po papirjih. Upal sem, da bo jugoslovansko poslaništvo poslalo poročilo v London, nakar bo londonska vlada obvestila Mihailoviča, ki bo posvaril Novaka, naj se ne veže z Italijani.

Odpravnik poslov kraljevega poslaništva v Vatikanu je bil duhovnik in Hrvat. Ko sem mu izročil Šutejevo pismo, mi je rekel: "Povejte mu no, naj miruje. Vojne bo kmalu konec." Tajniku poslaništva, Srbu, sem kasneje izročil poročilo in mu pripovedoval o položaju. Bil je zelo prijazen in je izrazil veselje, da je srečal nekoga, ki se zavzema za skupno državo. "Po pobojih v Bosni bo zelo težko zediniti staro Jugoslavijo", je dejal. Odšel sem razočaran. Vojna je bila, sovražniki so puštošili po naši državi, a v poslaništvu se niso zanimali za borbo, niti niso verjeli v Jugoslavijo.

Belogardisti

Decembra sem se vrnil v Ljubljano. Na poti s kolodvora sem srečal oborožene civiliste z modrimi baretkami. Neprijetno me je presunilo. To so torej bili belogardisti. Že prej sem slišal, kako so možje po dolenjskih vaseh prosili Italijane za orožje, da bi se branili pred partizani. Potem so Italijani izpustili kakih 20 oficirjev iz koncentracijskega taborišča v Padovi in nekateri od teh so se pojavili v vlogi belogardistov. Vrnil se je tudi poročnik Viher, s katerim sem skoraj pred letom snoval načrte za skupne akcije pod Mihailovičevim poveljstvom. Ko sem ga obiskal, je izjavil, da oficirji opravljajo aretacije na ukaz Mihailovičevega poveljnika majorja Novaka.

Zdelo se mi je nezaslišano. Na sestanku pri dr. Nagodetu sem povedal, kaj sem slišal, in izrazil svoje ogorčenje. Mirni, hladnokrvni sodnik se je silno razburil, češ da ne vem, kaj govorim in ne razumem, kaj se dogaja. Med vojno ni časa za to, da bi vsak po svoje mislil in kritiziral. Potrebna je disciplina in pokorščina. Proti okupatorjem se je nemogoče boriti, dokler obstoja nevarnost, da ti porinejo komunisti nož v hrbet. Izjavil je, da je on sam član Novakovega štaba in da je bilo izdano povelje za aretacije.

To me je popolnoma zmedlo. Sodnika Benedika sem poznal kot poštenjaka. Premišljal sem in premišljal, dokler nisva z dr. Nagodetom izdelala sijajno teorijo, ki je povezala polk. Vauhniko z razpleteno podtalno mrežo. Mislila sva, da je preko polk. Avšiča v zvezi s partizani, preko majorja Novaka s četniško Plavo gardo in preko polk. Peterlina z Belo gardo, a aretacije naj bi bile le pretveza, da bi zaslepili Italijane in jim prikrili podtalno organizacijo pod enotnim poveljstvom.

Čeprav sem se spomladi 1943 lotil študija za zadnje pravne izpite na ljubljanski univerzi, sem le zasledoval politični razvoj. Spočetka je vse potrjevalo sijajno teorijo. OF se je nenadno ogrela za Jugoslavijo. Na zidovih so se pojavili novi napisi: Tito, Jones, Avšič. Nihče ni prav dobro vedel, kdo je mož s čudnim imenom "Tito", a rekli so, da je vrhovni poveljnik partizanov. Jones je bil angleški zvezni

oficir pri slovenskih partizanih. Polkovnik Avšič, nekdanji Mihailovičev poveljnik za Slovenijo, pa je bil zdaj poveljnik slovenskih partizanov.

Četniki

Novakovo "vojsko" so sestavljale "legije", ki so jih osnovala politične skupine - Slovensko legijo klerikalci in Sokolsko legijo liberalci. Levi krili z obeh strani sta kasneje ustanovili Narodno legijo, ki se naj ne bi vmešavala v politične spore. Novak je bil slab organizator in tudi nad legijami ni imel mnogo avtoritete. Mlajši oficirji so ga edini še poslušali. Aprila 1943 jim je zapovedal, naj se pripravijo za odhod na teren, da bodo osnovali vojaške odrede.

Poročnik Mito mi je kasneje pripovedoval, kako so četnikovali. Novak jim je prepovedal streljati na Italijane celo v samoobrambi. Najprej so mislili, da je to le priprava za večjo operacijo, toda ščaskoma se jim je posvetilo, da Italijani dobro vedo zanje in da se jih nič ne boje. Italijanski vojaki so se smejali, ko so srečevali četniške patrole. Italijanski oficir je obiskal četniško taborišče. In ko je italijanski tank ubil enega od četnikov, so se Italijani opravičili in poslali na pogreb svojega zastopnika. General Gambara pa je izjavil v Ljubljani skupini oficirjev, ki so se vrnili iz internacije: "Nekateri vaši kolegi so odšli v hribe in se bore proti komunistom na svojo roko. Nič nimamo proti temu."

Oficirji so bili razočarani in so se pritoževali Novaku. Toda ta je pribil, da je treba povelja ubogati in jim grozil s prekim sodom. V četniškem časopisu SVOBODA ALI SMRT sem bral članek, katerega je najbrže napisal Novak sam: "Italijani onemogočajo Vašim stražam in Legiji smrti, da bi uničile komuniste. Zato ta naloga pripada nam, ki se borimo proti komunistom ilegalno. Četniki, bodite pripravljeni!"

Sijajna teorija o enotnem poveljstvu se je podrla in postalo nam je jasno, da Novak onemogoča vsakršno akcijo proti okupatorju. Pričeli bi dvomiti celo v Mihailovića, če ne bi dr. Nagodeta ravno takrat spet obiskal še Mihailovičev odposlanec Rakočević. Povedal je, da so vsi Srbi za Mihailovića in da bo obstoj Jugoslavije v nevarnosti, če ga ne podpre tudi Slovenci. Poudaril je, da postopa Mihailović v polnem soglasju z zapadnimi zavezniki in da čaka na primeren trenutek, ko bo udaril z vso silo.

Zmeda

Medtem, ko smo mi kritizirali Novaka zaradi nedelavnosti, se je drugim zdelo, da dela preveč. Desničarski klerikalci so se bali, da je preveč srbsko navdahnjen in da bo ogrožal katoliško Cerkev. Le malo ljudi je podpiralo Novakovo politiko. Neki vodilni politik mi je zatrjeval, da sodelovanje z Italijani ni sramotno, ker bodo morda že naslednji dan naši zavezniki. Ljudsko razpoloženje pa ni važno. Ljudje bodo potegnili z zmagovalcem. Ko bodo na Gradu zaplapolale zavezniške zastave, bodo vsi podprli Mihailovića.

Meni se je zdelo, da podcenjuje narodno zavest, ki je bila ostro uperjena proti okupatorjem, posebno na Gorenjskem in Štajerskem. Proti-komunistični voditelji tudi niso razumeli angleške in ameriške politike. Mislili so, da jih bodo zavezniki pohvalili za borbo proti komunistom, čeprav na strani Nemcev. Ni jim šlo v glavo, da se zavezniki bore na življenje in smrt proti Nemcem, proti nacizmu in fašizmu, in se jim komunizem za ta čas zdi manj nevaren. Nič čudnega ni bilo, da so poslali Angleži vojaško misijo k partizanom. A naši protikomunisti so enostavno zanikali, da bi major Jones sploh bil Anglež. Niso mogli razumeti, da bi Angleži mogli podpirati komunistične partizane. BBC je pripomogel k zmedi, ker je najprej hvalil Mihailovića na vse pretege, potem pa je kar naenkrat pričel hvaliti partizane, ne da bi pojasnil spremembo.

Z Novakovim poveljstvom je bil malokdo zadovoljen. Tudi Benko, vodja Narodne legije, je skušal najti nadomestilo, a vsi poskusi so bili zaman, ker je Novaka postavil Mihailović in le on bi ga lahko odstavil. Nihče ni vedel, kako bi prišli v stik z Mihailovičevim štabom.

Zmeda se je zato nadaljevala. Medtem pa so aprila 1943 vse skupine v Osvobodilni fronti pristale, da se z izjemo Komunistične partije razpu-
ste in tako onemogočijo trenja. KP je z dogovorom v Pugledu tudi formal-
no prevzela vodstvo. Enotnosti na komunistični strani je stala nasproti
neenotost in neodločno vodstvo.

PRIHODNJIČ: S tihotapci v Švico.

(Copyright)

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

DVOBOJ Z BORCI

Oktoberska številka VESTNIKA, glasila slovenskih protikomunistič-
nih borcev, je priobčila od Zveze teh borcev podpisan komentar ob na-
šem članku "Kralj v Clevelandu" (KT, 21. marca 1959). Tu predvsem zame-
ri dopisniku Pk-ju, po katerem da je 'dr. Krek po posvetovanju s svoji
mi zaupniki (ter baže z odborom Zveze protikomunističnih borcev) spo-
ročil organizatorjem, da se banketa ne bo udeležil....'

Po VESTNIKOVEM mnenju je ta trditev glede Zveze "popolnoma iz =
mišljena, kar dokazuje že besedica baže", češ da se dr. Krek ni nikoli
posvetoval z Zvezo, ker je ta napolitična. Dejstvo je, da je Zveza skle-
nila, da se ne bo udeležila niti banketa niti kake privatne avdijske
z bivšim kraljem.

Nato Zveza borcev uči KLIC TRIGLAVA, naj ob poročanju izpušča be-
sedice "baže" in "morda" in naj se raje prej prepriča, kaj je res, si
cer pa naj molči. "Ne vemo, ali ste hoteli dr. Kreka umazati s sodelo-
vanjem z Zvezo protikomunističnih borcev ali obratno", vprašuje Zveza
v zadevnem komentarju.

Naš dopisnik odgovarja:

"Moja informacija je bila, da se je dr. Krek o celi reči "baže"
posvetoval z Borci in čisto tako sem tudi poročal. Končno sami Borci
priznavajo, da so se o celi zadevi posvetovali in sklenili ter niti
najmanj ne dvomim, da so to v eni ali drugi obliki sporočili tudi dr.
Kreku. Končno ni važno, če jih je on spraševal za to ali pa mu je bi-
la informacija dostavljena.

Zdi se mi nekam otročje delati iz tega slona, saj sem poročal
tako, kot sem informacijo dobil, ne da bi imel pri tem kakšne nečedne
namene, kot mi jih v nekem smislu pripisuje Zveza borcev. Nasprotno,
bil sem mnenja, da je tako medsebojno obveščanje ali posvetovanje le
stvar zdrave pameti. Tako bi bilo tak postopek, ki je tako redek v e-
migraciji in redoma predmet namišljenih vrednostnih računov, prej št-
ti v plus Zvezi kot pa obratno. In takega mnenja sem sam tudi bil.
Kar pa zadeva besedi "baže" in "morda", pa že morata biti potrebni,
saj ju ima vsak jezik, ker pač ne morete od človeške pameti in spo-
sobnosti vedno pričakovati, da je vse 100% točno. Upam, da v tem tu-
di VESTNIK in Zveza borcev nista izjuni."

+ V Ljubljani bodo začeli gradi-
ti novo mestno bolnišnico, ki bo i-
mela ob dograditvi pet traktov z
nekaj nad 800 posteljami za bolni-
ke ter 100 posteljami za rekonva-
lescente. Ta bolnišnica bo razbre-
menila klinike, ki so zdaj najbolj
v stiski in to kirurško, interno, o-
tološko, okulistično in nevrološ-
ko. Bolnišnica bo stala na prost-
ru za nekdanjim "Šarabonom", med
bivšo Jegličevo in Zaloško cesto.
Ob Jegličevi t.j. Njegoševi cesti
že stoji nova Poliklinika. V bližini
ni je tudi ortopedska klinika.

+ Kaže, da se je novo ocenjevanje
učencev in dijakov, ki je bilo u-
vedeno v jugoslovanskih šolah s
25. februarjem v nekom oziru pri-
bližalo ocenjevanju v angleških
šolah. Poleg ocene za pridoblje-
no znanje, je uvedeno tudi opisno
ocenjevanje, ki naj prikaže, kako
se učenec razvija in v čem ima
napake in pomanjkljivosti. Seveda
pa zahteva tako ocenjevanje iz =
redno vestnih in odgovornih uči-
teljev, češar se ne da doseči z
uredbo Zveznega izvršnega sveta,
ampak kot rezultat dela in tradicije.

OD MESECA DO MESECA

Kardinal Stepinac je bil pokopan v zagrebški katedrali in ne v rodnem mestu Krašiču, kjer je živel v konfinaciji do svoje smrti. Oblasti so se premislile in dovolile pogreb v Zagrebu, katerega so poleg velike množice ljudi udeležili tudi člani zvezne in hrvatske verske komisije. Boj režima proti Stepincu se je tako končal s kardinalovo zmago. Papežev predstavnik na pogrebu, dunajski kardinal Koenig, se je na poti v Zagreb težko ponesrečil blizu Varaždina, ko se je nje gov automobil zaletel v tovorni avto. Šofer je bil na licu mesta mrtev, a kardinal in njegov tajnik sta bila prepeljana v bolnico, od koder sta bila kasneje prepeljana s helikopterjem na Dunaj.

Za novega zagrebškega nadškofa je bil postavljen dr. Franjo Šeper, ki je bil od 1.1954. nadškof-coadjutor. Star je 55let, a za doktorja bogoslovja je promoviral v Rimu.

Kot je KT že poročal, sta se v Zagrebu in Osijeku vršila procesa proti gotovim proustaškim duhovnikom in laikom. Na prošnjo dr. Ujčića so se oblasti odločile, da bogoslovja, ki je bilo vmešano v njihovo delovanje, ne bodo zaprle. Vladimir Bakarič, predsednik Sabora in hrvatski komunist št.1., je izjavil, da režim ni nikdar želel zatreti vere - ampak samo "profašistične" duhovnike. "Vlada je želela odpraviti politiko iz cerkve, ne pa vere iz socialnega življenja," je izjavil Bakarič.

Peti kongres socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije se bo vršil 18. aprila. Poleg poročila glavnega odbora bo kongres slišal tudi Titovo poročilo o nalogah socialistične zveze v boju za nadaljni razvoj socializma v Jugoslaviji. Sedaj se vrše lokalne konference, na katerih volijo delegate za kongres.

Slovenska ljudska skupščina je ukinita občine Košak in Ruše in ju priključila Mariboru. Skupščina je tudi razpravljala o turizmu in ugotovila, da so možnosti neomejene. Toda Boris Kraigher je poudaril, da je treba napraviti konec mišljenju, da mora biti gost zadovoljen s tem, kar dobi. Gostu je treba dati to, kar zahteva.

Srbska Akademija Znanosti je sprejela Edvarda Kardelja za svojega rednega člana. Ob tej priliki je Kardelj napravil kratek govor, v katerem je zagotovil svoje kolege akademike, da je proces podraževanja v Jugoslaviji takorekoč končan in da se bo bodoči razvoj moral nujno gibati v okvirih socializma. Poudaril je

tudi, da se morajo sociologi povezati z onimi družbenimi silami, ki propagirajo najnaprednejšo socialno prakso in ki so sposobne, da položaj v družbi tudi dejansko izpreme. "Temu pravimo ideološka povezanost socialnih vod s socialističnimi silami naše države," je rekel Kardelj. - Pričujoči akademiki so vljudno ploskali.

G. Valentin Inzko je nadomestil dr. Joško Tischlerja kot predsednik Narodnega Sveta Koroških Slovencev. Ob tej priliki je Inzko izjavil, da koroški Slovenci želijo rešiti svoj manjšinski problem v sporazumu z avstrijsko vlado in koroško pokrajinsko vlado. Uspešna rešitev tega problema bi močno dvignila ugled Avstrije v svetu, je izjavil Inzko. - Inzko in Zwitter sta tudi načelovala delegaciji, ki je obiskala kancelerja Raaba in mu predložila slovenske zahteve in predloge za izpolnitev državne pogodbe v pogledu narodnih manjšin. Ob tej priliki sta tudi imela tiskovno konferenco na Dunaju, kjer sta obvestila domače in tuje novinarje o krivicah, ki se gode Koroškim Slovincem.

V Jugoslaviji je zaposlenih 700.000 žena - t.j. 12.7% zaposlene delovne sile. Okrog 6.000 žensk deluje v raznih organih ljudske oblasti, a okrog 14.000 jih je v komisijah in odborih krajevnih ljudskih odborov. Okrog 65.000 žena deluje v odborih družbene samouprave, 32.000 v delavskih svetih in upravnih odborih podjetij, a okrog 30.000 v občinskih in okrajnih odborih zveze komunistov, socialistične zveze in ljudske mladine.

GOSPODARSTVO: V Ljubljani se je vršil 5. kongres jugosl. inženirjev in tehnikov. Poslušajoč govore, kakor tudi Titovo pismo temu kongresu, se človek ni mogel znebiti občutka gotovo onemoglosti, ki veje skozi naše gospodarstvo, da je namreč domača industrija kljub vsemu očitnemu napredku še daleč za moderno organizirano industrijo na Zahodu. Zavedajoč se številne tujih licenc, po katerih jugoslov. podjetja izdelujejo svoje proizvode, kakor tudi solidnosti in cenenosti tuje izdelave teh istih proizvodov, so bili skoro obupni pozivi k večjemu znanstvenemu proučevanju tehničnih procesov in organizacije dela popolnoma razumljivi. Kar je bilo pri tem neresljivo, je bilo to, da so komunistični ideologi, ki nimajo pojma o znanosti

in tehniki, še vedno vztrajali na tem, da morajo inženirje in tehnike "usmerjati k njihovim nalogam politične sile in družbene organizacije" (Miha Marinko). To je najsigurnejša pot, da bo iniciativa inženirjev najhitreje zadušena.

Zvezni sekretariat za industrijo, gl. odbor zveze sindikatov in zvezna industrijska komora so organizirali v Beogradu posvetovanje o "kooperaciji in specializaciji" v gospodarstvu. Hasan Brkić, ki je nadomestil Sergeja Kraigherja (sedaj predsednik odbora za zunanjo trgovino) kot sekretar za industrijo, se ni obotavljal izjaviti, da je razvoj vrste industrijskih panog možen samo na osnovi moderne proizvodnje in da tržni pogoji zahtevajo "bodisi modernizacijo bodisi likvidacijo drage in nerentabilne proizvodnje." Proizvodni stroški, ekonomska uporaba surovin in učinkovitost investicij postajajo važni faktorji za vsako industrijsko panogo in podjetje. "Interes proizveditelja, da si poveča dohodek, bo igral vse važnejšo vlogo pri nadaljnjem delitvi dela, povezovanju proizvodnje s tržišča in raznih oblikah združevanja in kooperacije," je poudaril Brkić. Majhna specializirana podjetja, ki bodo služila kot dobavitelji večjim, so sedaj postala nujna.

Bora Romić, tajnik glav. odbora sindikatov, je kritiziral obstoječe poslovne zveze zaradi njihovih monopolističnih teženj in preziranja pravic, ki jih imajo samoupravni organi v vprašanih proizvodnje, investicij in cen. Kritiziral je tudi naglico, s katero se nekatera podjetja hitijo orientirati na proizvodnjo predmetov, ki so trenutno v velikem povpraševanju - kot n. pr. hladilnike, TV in radio aparate, motorna kolesa itd. Ker je to sedaj dobičkanosno, vedno več podjetij prihaja na tržišče s temi proizvodi - a vse skupaj se zna znajti v slepi ulici, ko bo povpraševanje splahnelo, ker podjetja nimajo dolgoročne politike.

Letos bodo uvozili manj hrane kot lani. Žita, maščob in prašičev sploh ne bodo uvozili, ker imajo domačih dovolj. Uvozili bodo več kave in sadja. Poleg tega bodo uvozili povečane količine kuhinjskih potrebščin, kozmetičnih predmetov, štofov, zdravil, zdravniških potrebščin, filmov in kino-opreme.

Po letošnjem načrtu se bo vrednost izvoza povečala za eno milijardo 330 milijonov dolarjev (pol milijarde dolarjev več kot 1.1957.). 67% bo industrijska roba, ostalo pa poljedeljski in gozdarski proizvodi. Med industrijsko robo bodo stroji, motorna vozila, kabli, električni motorji, tekstilni izdelki in

obutev. 70% poljedeljskih izdelkov bo predstavljala krompir. Izvozili bodo tudi okrog 1.300 ton svežih paradižnikov in paprik, 26.000 ton suhih sliv in večje količine konzerviranih in suhih mesnih izdelkov.

Računajo, da bo s prihodnjim letom ukinjen uvoz nafte in da bo domača proizvodnja zadovoljila vse potrebe. Letošnja proizvodnja je planirana na 910.000 ton.

Švicarska vlada je vse doslej odbijala 15% vrednosti jugosl. uvoza na račun odškodnine za podržavljeno švicarsko imetje v Jugoslaviji. Sedaj so ratificirali pogodbo, po kateri bo Jugoslavija odplačala odškodnino na obroke.

Polovica električne struje, ki jo porabijo v Sloveniji, prihaja iz dravskih elektrarn med Dravogradom in Mariborom: Dravograd, Vuzenica, Vuhred, Fala in Mariborski Otok. Letos se jim bo pridružila še elektrarna Ožbalt. Največji sta Vuhred in Ožbalt, ki bosta skupno proizvajali 300 milijonov kw ur na leto. - V Jugoslaviji obstoja sedaj enotna električna mreža, kar pomeni, da slovenske elektrarne n. pr. dobavljajo v slučaju potrebe strujo Beogradu. - Med Mariborsko in Jugoslavijo je bil podpisan sporazum o zgraditvi daljnovežnega med Subotico in Szegedom, ki bo posredoval elektriko med obema deželama.

Bosna in Hercegovina prispevati k jugoslovanskemu gospodarstvu 40% vsega izkopanega premoga, 50% vsega izdelanega surovega jekla, 64% vsega surovega železa in 20% vse električne struje. A kmalu bosta dobavljali tudi velike količine soli.

RAZNO: Šest slovenskih alpinistov je na poti v Indijo, da se povzpne na Himalajo - toda ne na Nanda Devi, kot sem poročal, ker je preblizu tibetanske meje, pa jim indijske oblasti ne dovolijo pristopa.

V Mariboru so odprli novo višjo tehnično šolo.

44 mladinskih brigad s 5.280 mladenci in mladenkami iz Slovenije bo letos sodelovalo na raznih zveznih delovnih akcijah.

Matej Bor je bil ponovno izvoljen za predsednika združenja slovenskih pisateljev.

IVAN STANIČ